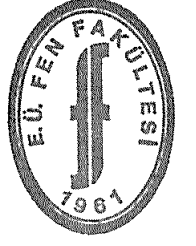

EGE ÜNİVERSİTESİ
FEN FAKÜLTESİ

ASTRONOMİ VE UZAY BİLİMLERİ BÖLÜMÜ

VI. ULUSAL ASTRONOMİ KONGRESİ TEBLİĞLERİ

14-16 EYLÜL 1988

EDİTÖR

Prof. Dr. İlhami YAVUZ

İZMİR – 1989

VI. Ulusal Astronomi Kongresi Türkiye Bilimsel
ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK),
Batı Anadolu Çimento Sanayii A. Ş. ve EVAC
Bilgisayar Merkezi tarafından desteklenmiştir.

**E. Ü. Fen Fakültesi Matbaası,
Bornova - İzmir
1989**

İÇİNDEKİLER

VI. Ulusal Astronomi Kongresine Katılanların Listesi	V
E.Ü.Rektörü Prof.Dr.SERMET AKGÜN'ÜN Konuşması	VII
E.Ü.Fen Fakültesi Dekanı Prof.Dr.ISMET ERTAŞ'ın Konuşması	IX
D. ERYURT / Nükleo Sentez (CB)	1
C. AYDIN / A Türü Üst Devler ve Sorunları (CB) ..	3
Z. ASLAN / Galaktik Dönme Eğrisi ve Güneşin Uzay Hızı (CB)	31
C. KART / Lineer Olmayan Diferensiyel Denklemler ve Kararlılık (CB)	47
K. AVCIOĞLU / Kopernik'e Kadar Astronomi Tarihine Genel Bir Bakış (CB)	61
İ. YAVUZ / Relativistik Evren Modelleri (CB) ..	89
S. ENGİN ve N. YILMAZ / VV Cephei'nin Morötesi Tayfinin İncelenmesi	99
D. KOÇER, Ç. BOLCAL ve M. SAGLAHSAATÇI/ Omicron Pegasi Özel Yıldızının Atmosfer Analizi ..	111
S. KARAALI / Geliştirilmiş RGU Fotometri	121
H. MENTEŞE / Kappa Cas (B1 Ia) Yıldızı Doğrultusunda Yıldızlararası Maddenin Kolon Yoğunlukları	133
A. ÖZBÜC ve T. ATAÇ / 20. ve 21. Güneş Çevrileri Süresince Flare Index'in Periyodik Davranışları	147
A. ÖKTEN / Güneş Leke Çevrimi Süresince Aktivitenin Yer Değiştirmesi	161
O. GÖLBAŞI / Danjon Astrolabı ile Yıldız ve Güneş Gözlemleri	185
O. GÜRKAN / Jeodezi ve Konum Astronomisi	201
İ. KÜÇÜK ve D. ERYURT-EZER / Küçük Kütleli Yıldızlarla İlgili Küresel ve Gözlemsel Veriler	203
H. KIRBIYIK / $5M_{\odot}$ Kütleli H-He Yıldızında Radyal Titreşimler	211
F. EKMEKÇİ ve C. AYDIN / RS CVn Türü UX Arietis Çift Yıldız Sisteminin IUE Gözlemleri	219
T. SAYGAC / VV Hydri ve CN Orionis Kataklişik Değişen Yıldızlarının Spektroskopik Gözlemleri	233
T. ÖZKAN / Kataklişik Çift Yıldızlarda Beyaz Cücelerin Kütleleri Üzerine	261

F. TOKDEMİR / Monte-Carlo Yöntemi ile Periyodik X-ışın Kaynaklarının A-Kubbesi Verilerinde Araştırılması	277
A. AKALIN ve O. DEMİRCAN / ϵ Aur örten Çiftinin Fotometrik Analizi	287
C. SEZER, Ö. GÜLMEN ve N. GÜDÜR / 60 Cygni örten Çift Yıldızının Fotometrik Analizi..	301
S. SELAM ve O. DEMİRCAN / V456 Oph örten Çift Yıldızının Fotometrik Analizi	309
Z. MÜYESSEROĞLU, V. KESKİN ve O. DEMİRCAN / RS Vul (HD 180939) örten Çift Yıldızının Fotometrik Analizi	323
O. DEMİRCAN / Çift Yıldızlarda Yığılım Disklerinin Fotometrik Tutulma Etkisi	333
Z. EKER / HR 7275 Yıldızının H Alfa Spektroskopisi	351
E. DERMAN, Z. ASLAN ve C. AYDIN / UV Psc Çift Yıldızının Fotometrik Gözlemleri	361
M. C. AKAN / UV Psc'de Dalga Göçü	371
S. EVREN / II Peg'in Işık Eğrilerinde Genlik Değişimi	383
C. İBANOĞLU / Beyaz Cüce Bileşenli V471 Tauri'nin Işıkkölçümü	393
F. F. ÖZEREN, E. DERMAN ve O. DEMİRCAN / HR 1362 nin Fotometrik Dönemi	405
B. UYANIKER / Delta Delphini Yıldızının Fotometrik Gözlemi	417
C. BATTAL / Genel Relativite Teorisinin Deneysel Yeni Testleri	423
O. DEMİRCAN / Türkiye'de 1975 Sonrası Astronomi Çalışmaları I : Bilimsel Araştırma	431

VI. ULUSAL ASTRONOMİ KONGRESİNE KATILANLAR

AKALIN Ayvur	A.Ü. Fen Fakültesi
AKAN Can	E.Ü. Fen Fakültesi
ASLAN Zeki	İnönü Üniversitesi
AVCIOĞLU Kamuran	İ.Ü. Fen Fakültesi
AYDIN Cemal	A.Ü. Fen Fakültesi
BATTAL Can	E.Ü. Fen Fakültesi
BAYSAL Hüsnü	E.Ü. Fen Fakültesi
BOLCAL Çetin	B.Ü. Kandilli Rasathanesi
CANBAZ Hülya	B.Ü. Kandilli Rasathanesi
ÇAKMAK Hikmet	ODTÜ Fizik Bölümü
ÇALIŞKAN Hülya	İ.Ü. Fen Fakültesi
ÇİÇEK Caner	E.Ü. Fen Fakültesi
ÇONGAR Selim	E.Ü. Fen Fakültesi
DEMİRCAN Osman	A.Ü. Fen Fakültesi
DERMAN İ. Ethem	A.Ü. Fen Fakültesi
DÜZGELEN Ayten	B.Ü. Kandilli Rasathanesi
EKER Zeki	E.Ü. Fen Fakültesi
EKMEKÇİ Fehmi	A.Ü. Fen Fakültesi
EKMEKÇİ Servet	İnönü Üniversitesi
ERYURT Dilhan	ODTÜ Fizik Bölümü
ESENOĞLU H. Hasan	İ.Ü. Fen Fakültesi
EVREN Serdar	E.Ü. Fen Fakültesi
GÖLBAŞI Orhan	İnönü Üniversitesi
GÜDÜR Necdet	E.Ü. Fen Fakültesi
GÜLMEN Ömür	E.Ü. Fen Fakültesi
GÜLSEÇEN Hulusi	İ.Ü. Fen Fakültesi
GÜNDEMİR İbrahim	E.Ü. Fen Fakültesi
GÜNGÖR Serap	İ.Ü. Fen Fakültesi
GÜRKAN Onur	B.Ü. Kandilli Rasathanesi
İBANOĞLU Cafer	E.Ü. Fen Fakültesi
KARAALI Salih	İ.Ü. Fen Fakültesi
KARAHALILOĞLU Seval ...	E.Ü. Fen Fakültesi
KART Cevat	A.Ü. Fen Fakültesi
KESKİN Varol	E.Ü. Fen Fakültesi
KILINÇ Bekir	E.Ü. Fen Fakültesi
KIRBIYIK Halil	ODTÜ Fizik Bölümü
KOÇER Dursun	B.Ü. Kandilli Rasathanesi
KÜÇÜK İbrahim	ODTÜ Fizik Bölümü
MENTEŞE Hüseyin	İ.Ü. Fen Fakültesi
MÜYESSEROĞLU Zekeriya .	A.Ü. Fen Fakültesi
ORAL Canan	İSTANBUL

ÖKTEN Adnan	I.Ü. Fen Fakültesi
ÖZEREN Ferhat F.	A.Ü. Fen Fakültesi
ÖZGÜÇ Atila	B.Ü. Kandilli Rasathanesi
ÖZKAN M. Türker	I.Ü. Fen Fakültesi
SARMAN Bedia	ANKARA
SAYGAÇ A. Talat	I.Ü. Fen Fakültesi
SELAM Selim	A.Ü. Fen Fakültesi
SEZER Cengiz	E.Ü. Fen Fakültesi
TARHAN İsmail	E.Ü. Fen Fakültesi
TOKDEMİR Faruk	ODTÜ Bilgisayar Mühendisliği
TUNCA Zeynel	E.Ü. Fen Fakültesi
UYANIKER Bülent	ODTÜ Fizik Bölümü
YAVUZ İlhâmi	E.Ü. Fen Fakültesi
YERLİ S. Kaan	ANKARA
YILDIZ Mutlu	ODTÜ Fizik Bölümü

E.Ü.REKTÖRÜ Prof.Dr. SERMET AKGÜN'ÜN KONGREYİ AÇIS KONUSMASI

Gökyüzü ve gökyüzündeki olaylar çok eski zamanlardan beri insanlığın ilgisini çekmiş ve yapılan çalışmalar, gözlemler bugünkü Modern Astro-nomi ve Uzay Bilimleri'nin temelini teşkil etmiştir.

Antik çağdan itibaren toplanan bilgiler teleskobun keşfedilmesine kadar daha ziyade felsefi ve teorik anlam taşırken, teleskobun icad edilmesi deneysel çalışmalar devrini başlatmış, Newton'un Genel Çekim Yasasıyla da gezegenlerin kütleleri ve hareketleri bilimsel olarak izah edilebilir duruma gelmiştir. Bundan sonraki çalışmalar büyük çaplı teleskopların yapımı doğrultusunda olmuşsa da, yapımında karşılaşılan Teknik güçlükler ve maliyetin yüksekliği radyoteleskopların, daha sonra da atmosfer dışına uydula teleskop gönderme projelerinin uygulanmaya konmasına neden olmuştur.

Bu gelişmelere paralel olarak, günümüzde sürdürülen bilimsel çalışmalar; evrenin yapısı, galaksilerin evrimi, evrendeki aktif olaylar, yıldızlar ve gezegenlerin oluşumu ve evrimi, güneş ve yıldız aktivitelerinin nedenleri, güneş sistemi dışındaki gezegenlerin varlığı ve canlı organizmaları, Nötron Yıldızları, kara delikler konularında yoğunlaşmıştır.

Özellikle son çeyrek yüzyılda Astronomi ve Uzay Bilimlerinin eskiye ve diğer bilim dallarına göre gelişimi daha hızlı olmuştur. 1963'te Kuasarlar, 1965'te büyük patlamanın kanıtı olan mikrodalga ışınımı, 1967'de Pulsarlar, 1970'de Nötron Yıldızları, 1973'te güneş koranasındaki delikler, 1979'da çekimsel mercekleme keşfi tüm evrenin bir bütün olarak döndüğünü gösteren kanıtların bulunmuş olması bu gelişimi kanıtlayan güzel örneklerdir. Bunların yanısıra, astronomik gözlemler için gerekli hassas aletlerin yapımı, Mühendisliğe, optik endüstrisine, haberleşmeye, savunmaya, kısacası teknolojiye çeşitli yenilikler getirmiş, uluslararası haberleşme, yeraltı ve yerüstü doğal kaynakların saptanması, haritacılık ve meteorolojide yapay uydulardan yararlanılarak bu konularda önemli bilgiler edinme imkanı sağlanmıştır.

Diğer taraftan, Astronomi ve Uzay Bilimleri araştırmalarının ileri bir teknoloji ve büyük mali kaynaklar gerektirmesi, yapılacak araştırmaların tek bir kurum halinde yürütülmesini zorlaştırmış, bu çeşit çalışmaların daha ziyade ulusal veya uluslararası işbirliği yoluyla yapılması gereğini ortaya koymuştur.

Ülkemizde ise, İstanbul, Ankara ve Ege Üniversitelerinde Astronomi ve Uzay Bilimleri Bölümleriyle Orta Doğu Teknik ve Boğaziçi Üniversitelerinde mevcut olan Astrofizik Anabilim Dalında astronomi eğitimi ve öğretimi yapılmakla beraber, bu bilimsel kurumlarımızın araştırmalarını birbirinden kopuk ve kendi imkanlarıyla sürdürme çabaları, araç-gereçlerin miktar ve kalite bakımından yetersizliği ülkemiz araştırıcı gücünün ihtiyaçlarını karşılamaya yetmemektedir. Bu bakımdan, bilim adamlarımızı biraraya getirerek sorunların tartişılmasına, ileriki çalışma ve işbirliği imkanlarının araştırılmasına, yapılmış olan çalışmaların sonuçlarının sunulmasına imkan sağlayacak olan bu bilimsel toplantının düzenlenmesinde emeği geçenlere ve katılan Değerli ve Seçkin Bilim Adamlarımıza teşekkür eder, elde edilecek sonuçların bu çok önemli bilim alanındaki gelişmelerimize katkıda bulunmasını dilerim.

E. Ü. Fen Fakültesi Dekanı
Prof. Dr. İsmet Ertas'ın konuşması

Sayın Rektörüm,
Sayın Rektör Yardımcısı,
Sayın Astronomlar,
Sayın Konuklar,
Basın ve TRT'nin seçkin temsilcileri!

Fakültemiz Astronomi ve Uzay Bilimleri Bölümünce Organize edilen VI.Ulusal Astronomi Kongresi'ne gösterdiğiniz ilgi, teşriflerinizle verdiğiniz onur için fakültem adına şükranlarımı arz eder, saygılarımı sunarım.

Bilim; insanların görünen çevrelerindeki tabiatı ve tabiat olaylarını anlamak üzere yaptıkları incelemelerle doğmuş, elde edilen bilgilerin zamanla tek bir kişi tarafından kavranamayacak derecede çoğalması ise sayıları giderek artan bilim dalları'nın tanımlanmasına neden olmuştur. İlk insanlar herhalde gündüzleri yakın çevrelerindeki canlı ve cansız tabiatı incelerken geceleri de gökkubbeyi donatan parıltılı nesnelere sırrını anlama çabasından kendilerini alıkoyamamış olmalıdırlar. Bu bakımdan içinde bulunduğumuz uzay çağı'nın en önemli bilim dallarından biri olan astronominin tarihi, insanlık tarihi kadar eski ve köklüdür. Nitekim 5 bin yıl önce Mezopotamyalıların bazı yıldız kümelerini ve burçları belirlediklerini

ortaya koyan tarihsel kanıtlar vardır.

Efendim! Protokol icabı huzurunuza çikip konuşmaya böyle başlayınca, kongremizi onurlandıran değerli astronomlarımız kendilerine **astronomi tarihi** anlatmaya başladığım endişesine kapılmış olabilirler. Hemen belirteyim. Tereciye tere satmak gibi bir niyetim yok. Esasen Astronomi tarihi konusunda konuşmak hiddim değil! Ben, sayın astronomlarımızın müsaadeleriyle, açılış törenimizi onurlandıran konuklarımızın dikkatini bir noktaya çekmek ve önemli gördüğüm bu noktayı bu vesile ile de vurgulamak istiyorum.

Sayın Konuklar!

Gök cisimlerinin çıplak gözle izlenmesi günümüzden 3 asır öncesine kadar devam etmiş Copernic ve Kepler'in yeni görüşlerini izleyen 17. yüzyılda Galile'nin ilk teleskobu yapması ve Newton'un gravitasyon kanununu ortaya koyması ile astronomi büyük gelişimler dönemi eşliğinden atlamıştır. Objektif çapı giderek büyütülen dev teleskoplar astronomların hizmetine girmiştir. Astronomların ve astrofizikçilerin son derece pahalı olan teleskoplarla yaptıkları iş, sadece yıldızların yerlerini ve birbirine göre konumlarını saptamak değildir. **Bir yıldızdan dünyamıza erişen ışık**; o yıldızın hareketi, maddesi, sıcaklığı, kütlesi, yoğunluğu, atmosferi, yıldızda olagelen fiziksel olaylar gibi birçok konuda bize değerli bilgiler taşıyan **şifreli bir mesaj'** dir. İşte astrofizikçiler bu karmaşık şifreleri çözerek ilgili yıldızın yukarda andığımız özelliklerini de ortaya koyarlar. Birçok yıldızdan alınan bilgileri yorumlayarak evrenin yapısı, geçmişi ve geleceği hakkında yorumlar yaparlar. Kullanılan teleskobun objektif çapı astronomi

gözlemlerinde iki nedenle büyük önem taşımaktadır:

1- Bir yıldızın farkına varabilmemiz için ondan birim zamanda gözümüze giren ışık enerjisinin belirli bir değerin üzerinde olması gerekir. Birim zamanda göze giren ışık enerjisi, bakılan yıldızın ışımaya şiddetinden başka gözbebeğinin çapına da bağlıdır. Gözbebeğinin çapı karanlıkta 5-8 mm dir. İşte bu noktada teleskop objektifinin önemi ortaya çıkmaktadır. Teleskobun birim zamanda toplayıp göze gönderdiği ışık enerjisi objektif çapının karesi ile orantılıdır. Örneğin 1845 yılında İngiltere'nin sahip olduğu en büyük aynalı teleskobun objektif çapı 180 cm idi. Bu teleskop yöneltildiği bir yıldızdan, o yıldıza bakan çıplak göze kıyasla $(180/0,5)^2 = 130$ bin kat daha fazla ışık enerjisi toplayacaktır. Yani bu teleskopla, çıplak gözle ancak fark edilebilen bir yıldızdan 130 bin defa daha zayıf ışık aldığımız yıldızlar görülebilir.

2- Önemli olan ikinci özellik, aynı doğrultuda dar bir açı içinde yer alan çok yakın yıldızların birbirinden ayırt edilebilmesidir. Buna ayırma gücü diyoruz. Bir teleskobun ayırma gücü de objektif çapı ile artmaktadır. Örneğin yukarıdaki teleskobun ayırma gücü çıplak gözünkünden yaklaşık 360 kat daha iyidir.

Bir astronomi gözlem teleskobunda objektif çapının önemini böylece belirttikten sonra bizim imkânlarımıza bakalım.

Sayın konuklar, fakültemizin 1965 den beri Kurudağ'da hizmet veren rasathanesi Türkiyenin en büyük teleskobuna

sahiptir ve biz bununla övünmekteyiz. Bu teleskobumuzun objektif çapı tam tamına 48 cm dir! Yani Avrupa ve Amerika' da amatör astronomların kullandığı türden bir teleskobumuz var. Açıkcası İngiliz Astronomlarının 143 yıl önceki gözlem araçlarına bile sahip değiliz! Ancak astronomlarımız ve astrofizikçilerimiz, 1,5 asır önceki İngiliz astronomlarından bin kat daha bilgili ve beceriklidirler. Çağdaşlarından hiç de geri olmayıp bu kıt imkânlarla rağmen uluslararası düzeyde araştırmalar ve yayınlar yapabilmektedirler.

Bir de bazı komşu ülkelerin sahip oldukları en büyük optik teleskoplara bakalım.

Ülke	En Büyük Optik Teleskop Objektif Çapı
Pakistan	400 cm
Irak	350 cm
S.Arabistan	200 cm
Libya	200 cm
Bulgaristan	200 cm
Mısır	190 cm
Yunanistan	120 cm
İsrail	100 cm
İran	51 cm
Türkiye	48 cm

Görüldüğü gibi arkamızda kimse yok!

A.B.D. ve Sovyetler Birliği gibi ülkelerin sahip oldukları süper teleskopları da zikrederek havayı daha da

karartmak istemiyorum. Ancak şu görünüm, ülkemizde temel bilimlere verilen önemin diğer bir ölçüsüdür. Bugün optik teleskoplar yanında radyoteleskoplar da uzun zamandan beri ileri ülkelerde hizmete girmiştir. 1960 dan beri giderek artan bir hızla devam eden, roketler ve yapma uydularla yapılan uzay araştırmaları yalnız astronominin değil diğer bilimlerin ve teknolojinin gelişimine de yardımcı olmuştur. Uydular aracılığı ile haberleşme ve meteoroloji gözlemleri günlük hayatımıza yansıyan en basit örneklerdir.

Sayın Astronomlar, Sayın Astrofizikçiler,
VI.Ulusal kongre için fakültemizi seçmiş olmanızdan büyük şeref duyuyoruz. Huzurlu bir kongre yapmanız için bütün imkânlarımızı zorlayarak her türlü ihtiyacınızı karşılamaya çalışacağımızdan emin olmanızı rica ediyorum.

Bu arada kongreyi organize eden Astronomi ve Uzay Bilimleri bölümümüz öğretim üyelerine ve özellikle Bölüm Başkanımız Prof.Dr.İlhami YAVUZ'a huzurunuzda teşekkür ederim.

Kongrenin başarılı ve verimli geçmesini, tartışmaların yeni araştırmalara ilham kaynağı olmasını gönülden diler saygılarımı sunarım.

Sayın konuklar !

Kongremizin açılış törenini onurlandırdığınız için sizlere de fakültem adına özellikle teşekkür eder, sağlık ve mutluluklar içinde daha nice bilimsel toplantılarda beraber olma dileği ile saygılarımı sunarım.

